

C. 60. *Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis.*
 B. 71. *Ille autem cepit*
 A. *Et jurare, quia non novisset hominem.*
 B. 72. *Et statim C. Cantavit gallus.*
 A. *Et continuo gallus cantavit.*
 D. *Statim gallus cantavit.*
 C. *Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis.*
 A. 75. *Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Priusquam gallus cantet, ter me negabis.*
 Egressus foras, flevit amarè.

(1) Gr. ἐν τῷ πρόπυλῳ, hoc est, in vestibulum atrii. Similiter et quod habet. A: Exeunte illo janua, Gr. ἐκ τῆς θύρας, in vestibulum; non enim domo exiit, sed tantum ex atrio, quò etiam statim reversus est. Cum enim ex B constet Petrum ex atrio exisse, ex D verò quòd ad ignem stans secundò negaverit, dicendum est, exeunte Petro ancillam dixisse circumstantibus, sic ut Petrus audire posset: *Et hic erat cum Jesu;* cum autem Petrus reversus esset, vel ne fugisse videretur, vel ut se purgaret, vel frigidis impatiens, vel scire studiosus quid de Christo ageretur, alium quemdam, ut C notat; imò alios plures, ut D objeçisse ei stanti et se calefacti, idem quod ancilla dixerat.

(2) Gr. ἠνεπισημασμένον, hoc est, sibi male precari, non verò Jesum detestari. Ubi adverte Petrum primò mentium, secundò mendacio adjecisse perjurium, tertio præter mendacium et perjurium diris se obliçasse.

(3) Cum tunc Christus intus et sursum fuerit, Petrus verò foris et deorsum, et præterea Christus ligatus, ita ut ei non vacaret è loco superiori dorsum respicere, dicendum cum August. de Crat. Christi, c. 45, respicisse Petrum non corporatibus oculis, sed in mente et voluntate, quia latenter subvenit, cor teligit, memoriam renovavit, interiore gratià suà visitavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lacrymas movit et produxit affectum.

JESUS PILATO TRADITUS.

MORS JUDE.

Quòd initio hujus cap. non fiat mentio de novo concilio et judicio adversus Jesum, ut quidam volunt, vide annot. 5, cap. 158.

CAPUT CXL.

1. Christus ad Pilatum ductus.

B. XV. 1. *Et confestim manò concitium facientes summi sacerdotes,*
 A. *Et seniores populi,*
 A. Adversus Jesum, ut eum morti tradent.
 C. XXIII. 4. *Et surgens omnis multitudo eorum.*
 A. 2. *Et vincuntur.*
 D. XVIII. 28. *Adducunt ergo Jesum,*
 C. *Duxerunt illum ad Pilatum.*
 B. *Duxerunt, et tradiderunt Pilato.*

D. Erat autem mane. Et ipsi non introierunt in prætorium (Act. 10, 28, et 11, 5), ut non contaminarentur (1), sed ut manducarent pascha.

2. Mors Jude.

A. 5. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset, poenitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, 4. Dicens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. 5. Et projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit (Act. 1, 18). 6. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam (2); quia pretium sanguinis est. 7. Concilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli (3), in sepulchram peregrinorum. 8. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama (Act. 1, 19), hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. 9. Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam (4), dicentem: Et acciperunt triginta argenteos pretium appretiatum à filiis Israel. 10. Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

(1) Hoc est, ne ingressu domus hominis gentilis contaminarentur, et contaminati non possent edere agnum paschalem de quo vide tit. cap. 128. Nusquam tamen lege vetitum Judæis ingredi gentium domum, ut hoc videatur fuisse traditionis Pharisæicæ.

(2) Hoc est, in gazophyacium, seu thesaurum sacrum qui Hebræicè corbon dicebatur.

(3) De hoc agro, et de argenteis, vide annot. 5, c. 127.

(4) Cum hec verba apud Jeremiam non reperiantur, sed apud Zachariam, sunt qui putent nomen Jeremie irrepisse in textum, incuria vel temeritate librariorum, 1° quòd A non solum nomina prophetarum exprimere; 2° quòd nonnulli codices Latini eo caruerint, tempore Augustini et Lyran; 3° quòd syriacus textus non habet nomen Jeremie. Alii verò dictum hoc primitus ànt ab Jeremia, sed scripto minime consignatum, quælia apud Judæos multa veterum oracula, ut quod de Enoch refert Judas, Epist. v. 14, repetitum verò à Zacharià, qui amat

imitari locutiones Jeremie, ut Judæi dicere soleant, spiritum Jeremie fuisse in Zacharià; atque idè Jeremiam eundem esse et Zachariam.

JESUS APUD PILATUM

ACCUSATUS.

CAPUT CXLII.

1. Christus accusatus.

D. XVIII. 29. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quam accusationem afferitis adversùs hominem hunc? 30. Responderunt, et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradissemus eum. 31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quemquam (1). 32. Ut sermo Jesu impletur (A, B, C, 104, n. 1, v. 54, in B.), quem dixit, significans quà morte esset moriturus.

C. XXIII. 2. Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Caesari, et dicentem se Christum regem esse.

2. A Pilato interrogatus.

D. 35. Irroivit ergo iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum.

B. XV. 2. *Et interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Judæorum?*
 D. *Et dixit ei: Tu es rex Judæorum?*

D. 34. Respondit Jesus: A. Temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? 35. Respondit Pilatus:

C. 3. *Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judæorum?*
 D. 34. Respondit Jesus: A. Temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? 35. Respondit Pilatus: Numquid ego Judæus sum? Gens tua et pontifices tradiderunt te mihi; quid fecisti? 36. Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo; si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis; nunc autem regnum meum non est hinc. 37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. 38. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos.

C. 4. *At autem Pilatus, iterum exivit ad Judæos.*
 C. Ad principes sacerdotum et turbas.

D. Et dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam. (59. Est autem, c. seq., n. 1).

B. 5. *Et accusabant eum summi sacerdotes in multis, nihil respondit.*

A. 12. *Et cum accusaretur à principibus sacerdotum, et senioribus in multis, nihil respondit.*

A. 15. *Tunc dicit illi Pilatus: Terrogavit eum dicens:*

A. Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?

B. Non respondes quidquam? Vide in quantis te accusant. 5. Jesus autem amplius nihil respondit.

B. *Ita ut miraretur Pilatus.*
 A. *Ei ad ullum verbum; ita ut miraretur preses vehementer.*

5. Ad Herodem missus.

C. 5. At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens à Galilæa usque hinc. 6. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset. 7. Et incognovit quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus. 8. Herodes autem, viso Jesu, gavisus est valde; erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, quòd audierat multa de eo, et sperabat signum aliquid videre ab eo fieri. 9. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. 10. Stabant autem principes sacerdotum et Scribæ, constanter accusantes eum. 11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo (2), et illius indutum veste alba (3), et remisit ad Pilatum. 12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

(1) Quia gladii potestas Judæis adempta erat per Romanos. Nec refert quòd alii à Judæis aliquid sunt interfecit, ut Stephanus; id enim factum est motu populari.

(2) Gr. ἐν τῷ ἐσθραβοναῖο ἀβρόδ, cum exercitibus suis; sed Hellenistæ ἐσθραβοναῖο et ἐσθραβοναῖο usurpat pro quovis comitatu. Unde rectè Syrus, cum ministris suis.

(3) Gr. ἐν ἑὴν λευκῆν, vestem splendidiorem: Syrus verit, coccineam, que adhibita videtur fuisse illudendi Jesu causà tanquam fatui, non facinorosi, et in quo regni affectatio ridenda potius esset, quam iumenta.

BARABBAS. FLAGELLATIO. CONDEMNATIO.

CAPUT CXLIII.

1. Pilatus Christum liberare vult.

C. XXIII. 45. Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et plebe, 44. Dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam invenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis. 45. Sed neque Herodes: nam remisit vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei. 46. Emendatum ergo illum dimittam. 47. Necessè autem habebat pressam dimittere eis per diem festum, per diem festum, unum (18. Exsollemnem consueverat preses populo dimittere unum).
 B. XV. 6. *Per diem festum solebat dimittere illis unum ex vincis, quem-*

A. Vincitum, quem voluissent.

16. Habebat autem tunc vincitum insigne, qui dicebatur Barabbas.

D. Erat autem Barabbas latro (XIX. 1. Tunc ergo, inf., n. 4).

2. *Mulieres plangent.*

27. Sequebatur autem illum turba multa populi, et mulierum, quae plangebant et lamentabantur eum. 28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiae Jerusalem, nolite flere super me; sed super vos ipsas flete, et super filios vestros. 29. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatae steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quae non lactaverunt. 30. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos; (Isa. 2, 19; Osee 10, 8; Apoc. 6, 16) et collibus: Operite nos. 31. Quia si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet?

5. *Potio prima. Crucifixio. Pater, dimitte.*

32. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

A. 53. *Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Calvariae locus.*

34. *Et dederunt ei vinum bibere.*

C. 55. *Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eam;*

B. *Et non accepit.* (24. *Et crucifigentes, inf. n. 5.*)

A. 58. *Tunc crucifixi sunt cum eo.*

D. 18. *Ubi crucifixerunt eum;*

B. 27. *Et cum eo crucifigunt duos: D. Et cum eo alios duos, B. Latrones; unum à dextris, et alium à sinistris ejus;*

C. *Et latrones, unum à dextris, et alterum à sinistris.*

A. *Duo latrones, unus à dextris, et unus à sinistris.* (59. *Prætereuntes, infr., n. 6.*)

B. 28. *Et impleta est Scriptura, quae dicit: Et cum iniquis reputatus est (Isa. 53, 12; C. 152, n. 5, v. 57). (29. *Et prætereuntes, inf. n. 6.*)*

C. 34. *Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt. (Dividentes, inf., n. 5.)*

4. *Titulus crucis.*

D. 19. *Scriptis autem et titulum Pilatus; et posuit super crucem.*

B. 26. *Et erat. Erat autem B. Titulus causae ejus:*

D. *Scriptum:* A. 57. *Et imposuerunt super B. Inscriptum:* caput ejus causam ipsius scriptam: *Rex Judaeorum*

(27. *Et cum eo, sup., n. 5.*)

A. *Hic est Jesus, rex Judaeorum.* (58. *Tunc crucifixus, sup., n. 5.*) C. 58. *Erat autem et superscriptio scripta super eum literis Graecis, et Latinis et Hebraeis: Hic est rex Judaeorum.* (59. *Unus autem, inf., n. 7.*)

22. *Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.*

5. *Sors super vestem.*

B. 24. *Et crucifigentes eum, dividerunt vestimenta ejus, (et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) et tunicam,*

C. *Dividentes verò vestimenta ejus, miserunt sortes.*

A. 55. *Postquam autem crucifixerunt eum, dividerunt vestimenta ejus, sortem mittentes.*

B. *Mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. (25. *Erat autem, sup., n. 5.*)*

D. *Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum.* 24. *Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cujus sit. Ut impleatur quod dictum est per prophetam, dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.*

A. 56. *Et sedentes servabant eum.* (57. *Et imposuerunt, sup., n. 4.*)

6. *Irrisiones et blasphemiae.*

B. 29. *Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua.* 40. *Et dicentes: Vah! qui destruis templum Dei, et in tribus diebus reaedificas; 50. Saluum fac te ipsum, descens de cruce.*

39. *Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua.* 40. *Et dicentes: Vah! qui destruis templum Dei, et in tribus diebus reaedificas; 50. Saluum fac te ipsum, descens de cruce.*

C. 55. *Et stabat populus spectans, et deridebant eum:*

D. *Jesus Nazarenus, rex Judaeorum.* 20. *Hunc ergo titulum multi Judaeorum legerunt: quia prope civitatem erat locus ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraicè, Graecè et Latinè.* 21. *Dicebant ergo Pilato pontifices Judaeorum: Noli scribere: Iuxta autem scripsit Pilatus: Rex sum Judaeorum.*

22. *Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.*

C. *Principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, et senioribus, dicebant:*

B. 51. *Similiter 42. Alios salvos fecit; seipsum non potest salvum facere! si rex dotes illudentes: Israel est (Sap. 2, 18), descendat ad alterum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere? 52. Christus rex Israel*

C. *Se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus:*

B. *Descendat nunc de cruce, ut videamus, et eradamus:*

A. 45. *confudit in Deo (Ps. 21, 9); liberet nunc, si vult, eum; dixit enim: Quia Filius Dei sum.*

C. 56. *Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei; 57. Et dicentes: Si tu rex Judaeorum, salvum te fac. (58. *Erat autem, sup. n. 4.*)*

7. *Latrones.*

A. 44. *Id ipsum autem et latrones pendebant, latronibus, blasphema-*

(2) *qui crucifixi erant cum eo, im-*

properabant ei. nos.

B. *Et qui cum eo crucifixi erant, conviciabantur ei.*

40. *Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es? 41. Et nos quidem iuste; nam digna factis recipimus; hic verò nihil mali gessit. 42. Et dicebat ad Jesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. 45. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso (5).*

8. *Jesus ad matrem.*

D. 25. *Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleophae, et Maria Magdalene. 26. Cum vidisset ergo Jesus matrem et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suae: Mulier, ecce filius tuus. 27. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam.*

9. *Tenebrae. Eli, Eli.*

A. 45. *A sexta autem hora tenebrae factae sunt super universam terram, usque ad horam nonam.*

B. 55. *Et facta hora sexta (4) tenebrae factae sunt super totam terram usque in horam nonam, 54. Et*

C. 44. *Erat autem ferè hora sexta; et tenebrae factae sunt in universam terram usque in horam nonam; 45. Et obscuratus est sol. (Et velum, inf., n. 11.)*

C. 46. *Et clamans voce magna Jesus, ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Ps. 50). Et haec dicens,*

A. *Emitis spiritum tuum*

C. *Exspiravit (47). Videns autem, infr., n. 11).*

11. *Prodigia. Centurio. Mulieres.*

B. 58. *Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum; et terra mota est; et petrae scissae sunt;*

C. *Et velum templi scissum est medium. (46. Et clamans, sup. num. 10.)*

55. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem*

horà nonà exclamarit Jesus voce magnà, dicens: Eli, Eli (Psal. 21, 1), lam-ma sabacthani, hoc est, Deus meus, ut quid dereliquisti me? 47. Quidam autem illic stantes, et audientes, dicebant: Eliam vocat iste (5).

48. *Et continuo currens unus ex eis, acceptam spongiam implevit aceto, et imposuit arundini (6), et dabat ei libere,*

D. *Illi autem spongiam plenum aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.*

A. 49. *Cæteri (7) verò dicebant: Sine, videamus an veniat Elias liberans eum. 50. Jesus autem*

C. *ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Ps. 50). Et haec dicens,*

A. *Emitis spiritum tuum*

C. *Exspiravit (47). Videns autem, infr., n. 11).*

11. *Prodigia. Centurio. Mulieres.*

B. 58. *Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum; et terra mota est; et petrae scissae sunt;*

C. *Et velum templi scissum est medium. (46. Et clamans, sup. num. 10.)*

55. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem*

A. *Emitis spiritum tuum*

C. *Exspiravit (47). Videns autem, infr., n. 11).*

11. *Prodigia. Centurio. Mulieres.*

B. 58. *Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum; et terra mota est; et petrae scissae sunt;*

C. *Et velum templi scissum est medium. (46. Et clamans, sup. num. 10.)*

55. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem*

A. *Emitis spiritum tuum*

C. *Exspiravit (47). Videns autem, infr., n. 11).*

11. *Prodigia. Centurio. Mulieres.*

B. 58. *Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum; et terra mota est; et petrae scissae sunt;*

C. *Et velum templi scissum est medium. (46. Et clamans, sup. num. 10.)*

55. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem*

A. *Emitis spiritum tuum*

C. *Exspiravit (47). Videns autem, infr., n. 11).*

11. *Prodigia. Centurio. Mulieres.*

B. 58. *Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsum; et terra mota est; et petrae scissae sunt;*

C. *Et velum templi scissum est medium. (46. Et clamans, sup. num. 10.)*

55. *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem*

nem ejus (8), venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis.

C. 47. Videns autem centurio, qui ex adverso stabat,

A. 54. Centurio C. Quod factum fuerat autem

B. Quia sic clamans exprasset;

B. ait: C. Glorificavit Deum, dicens: Verè hic homo justus erat.

B. Verè hic homo Filius Dei erat.

A. Et qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terra motu, et his que fiebant, timuerunt valde, dicentes: Verè Filius Dei erat iste.

C. 48. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant que fiebant, percussentes pectora sua revertebantur.

B. 40. Erant autem ibi mulieres de ejsus à longè, et mulieres que se longè aspicientes: erant à Galilæa, hæc videntes:

A. 55. Erant autem ibi mulieres B. Inter quas erat Maria Magdalene, et Maria (9) Jacobi Minoris et Joseph mater, et Salome

A. Mater filiorum Zebedei.

A. 56. Inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Joseph mater, et

B. 41. Et cum esset in Galilæa, sequebantur eum, et ministrabant ei; et alie multe, que simul cum eo ascenderant Jerusalem (42. Et).

(1) Vide annot. 7 cap. præced.

(2) Quod A. B. narrat istrones improperasse Christo, decondan cum Augustino per tropum pluraliter dicta, quod minus sanum fecit. Quod pluribus exemplis probat S. doctor. l. 5 de Cons. evang., c. 1. Scripturas esse familiare. Sic C. supra, n. 6, v. 36, et D. infra, n. 10, aiunt milites obtulisse Christo acetum, quod tamen ex A. et B., n. 10, ab uno militum factum esse constat.

(3) Hoc est, in loco voluptatis et amenitatis, ubi sunt anime iustorum post hæc vitam.

(4) Gr., *ære*, id est, *circiter*, plus minus. Unde non discordat cum B. Vide annot. 7 cap. præced.

(5) Id dictum verisimile est à Judæis Hellenicis, qui cum Hebraica verba non intelligerent, Eliæ nomen sibi motum audire arbitrabantur.

(6) A. B. *ægyptiis*, *arabibus*, D. *verè*, *lebanon*, *arabibus*. Unde omnino videtur idem esse calanum, sive arundinam, quod hyssopus, id est, bacillum ex hyssopo, quam credibile est in Judæa arborescere non minus quam sinapi, malvam, et organum. Sed hyssopi septem genera esse tradunt Hebræi: unde non de quavis hyssopo, sed de ejus minima specie, nempe parrictaria, intelligendum quod dicitur 3 Reg. 4, 55, Salomonem disputasse de omnibus plantis à cedro Libani usque ad hyssopum que egrediuntur de pariete. Ita vir eruditus.

(7) Id est, alii cum illo qui acetum porrigebat, ita ut plures simul dixerunt.

(8) Unde etiam tunc tantum cum Christo resurrexerat; Christus enim primitiva dormitione, ita ut monumenta quidem aperta sint Christo moriente (ut clausa appareret per mortem suam destruxisse eum qui

habebat mortis imperium, ut dicitur Hebr. 2, 14), ad vitam verò mortui non redierit, nisi Christo resurrexerat.

(9) Eadem que vocatur in D. Maria Cleophae, quod nomen patris ejus quidam esse volunt; ita ut fuerit filia Cleophae, uxor Alphæi, et mater Jacobi Minoris, S. Judæ Apost. (qui se ipse nominat fratrem Jacob) et Joseph, sive Jose, *hæc*, ut habent Græci; idem enim nomen est pronunciatione diversâ.

LATVS. SEPULTURA.

CAPUT CXLIV.

1. Lateris transitio

D. XIX. 51. Judæi ergo (quoniam paraseeve erat), ut non remaneret in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, et tollerentur. 52. Venerunt ergo milites; et primi quidem frugerunt crura, et alterius qui crucifixus est cum eo; 53. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderent eum jam mortuum, non frugerunt ejus crura: 54. Sed unus militum lancea latus ejus aperuit; et continuè exiit sanguis, et aqua. 55. Et qui vidit, testimonium perhibuit; et verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera dicit; ut et vos credatis. 56. Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleteretur: Os non comminuetis ex eo (Exod. 12, 46; Num. 9, 12). 57. Et iterum alia Scriptura dicit: Videbunt in quem transfuserunt (Zach. 12, 10).

2. Joseph ab Arimathea.

58. Post hæc autem, A. XXVII. 57. B. XV. 42. Cum jam serò esset cum autem serò factum (quia erat paraseeve, quod est ante sabbatum), C. XXIII. 50. Et A. Veni quidam homo dives, ecce vir

B. 45. Venit Joseph C. Nominis Joseph, qui erat nobilis decurio (1), vir bonus et iustus:

A. ab Arimathea, nomine Joseph, nomine Joseph,

51. Ille non consenserat consilio et actibus eorum; ab Arimathea (2) civitate Judæe; qui expectabat et ipse regnum Dei.

52. Hic accessit.

D. Rogavit Pilatum Joseph ab Arimathea,

A. Qui et ipse discipulus erat Jesu. 58. Hic accessit ad Pilatum, C. Ad Pilatum

Et petit corpus Jesu, A. Et petit corpus Jesu.

D. Ut tolleretur corpus Jesu.

Et permisit Pilatus.

44. Pilatus autem mirabatur si jam obisset; et accersit centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset.

45. Et cum cognovisset à centurione, donavit corpus Joseph.

A. Tunc Pilatus D. Venit ergo, et tulit corpus Jesu.

5. Sepultura.

D. 59. Venit autem et Nicodemus (sup., 20, v. 1, et 74, n. 4, v. 50), qui venerat ad Jesum nocte primam, ferens mixturam myrrhæ et aloes, quasi libras centum.

A. 59. Et accepto B. 46. Joseph autem mercatus sindonem, et deponens eum, involvit illud in sindone mundâ; 60.

Et C. 55. Et depositum involvit sindone,

D. 40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire.

Et posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

B. Et posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra; et advolvit lapidem ad ostium monumenti.

D. Posuerunt Jesum.

A. 61. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, B. 47. Maria autem Magdalene, et Maria Joseph,

A. Sedentes contra sepulcrum,

C. Viderunt monumentum.

C. Et quemadmodum positum erat corpus ejus.

56. Et revertentes paraverunt aromata et unguenta; et sabbato quidem sabbato secundum mandatum.

4. Custodia sepulcri.

A. 62. Altera autem die, que est post paraseeve, convenerunt principes sacerdotum et Pharisei ad Pilatum, 65. Dicentes: Domine, recordati sumus, quia selector ille dixit adhuc vivens: Post tres dies (6) resurgam. 64. Inbe ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium: ne fortè veniant discipuli ejus, et furetur eum, et dicant plebi: Surrexit à mortuis; et erit novissimus error peior priore. 65. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut petitis.

66. Illi autem abeunt miserunt sepulcrum, signantes lapidem, eum custodibus.

(1) Gr. *βουλευτής*, id est, senator, scilicet urbis Jerusalem, non verò de magno syndro, qui vocabatur *ἀρχιεπὶς*, principes, ut Nicodemus, D. 3, 1, et Concord. 20.

(2) Oriundus, sed qui Jerusalem habitaret.

(3) Ille nomen istud addidit; quia, cum D. multa habet notatu dignissima, et à pluribus dicitur corpus Jesu acceptum et positum in monumento, quod tamen A, B, C, soli Joseph adscribunt, non potuit alteri eos contextus conciliare, præsertim cum necesse fuit fuerit ea verba exprimere, qua habet A. de Joseph: *Posuit illud in monumento suo novo.*

(4) Id est, *propè* erat dies sabbati, que apud Judæos à vespera incipiebat, et sequenti vesperâ finiebatur. Quare sunt qui per verbum, *illucescebat*, *est*, *paræ*, intelligunt stellarum ortum, vesperâ indicant; quò etiam referunt quod Tertull., l. de Jejunis, de Judæis dicit: *Stella auctoritatem demoratius aspirant.*

(5) Duas ex his præcipuas hic nominant A. et B., quas c. superioris satis expressas in margine, hic repetimus, ne si nominatè essent in contextu, ea que dicuntur et de aliis mulieribus, ad eas solas merito restringerentur.

(6) Hoc est, *intra tres dies*; sic enim Hebræi loqui solent, ut dicant, post tres, post octo, post quadraginta dies fieri, quod fit tertio octavo, quadragesimo. Sic Deuterum. 31, 10: *Post septem annos anno remissionis, cum tamen annus remissionis septimo quoque anno contingeret.*

RESURRECTIO.

Intricatissimam resurrectionis historiam sic explicari posse existimamus. Cum mulieres ad monumentum pervenissent, vidissentque lapidem (quem angelus revolverat) à monumento sublatum; nec invenissent corpus Jesu, Magdalena cucurrit ad Apostolos, adductisque secum Petro et Joanne (qui non invento corpore Christi domum se receperunt), ad monumentum recessit; ubi reliquas mulieres, que ibi remanserant, mente consternate duas angelos vidit, qui et Magdalene ploranti et in monumentum prospicienti apparentes, cum ab ea lacrymarum causam petissent, ita respondit: Tulerunt Dominum meum, etc. Quibus dictis retrorsum conversa, et à monumento paululum recedens, cum vidisset Jesum hortulani specie, mox cum agnoscesset, et cum eo collocauit, festinavit mittere Apostolos se Dominum vidisse. Interim vero mulieres, que ad sepulcrum remanserant, ab istis angelis occipiunt Christum resurrexisse; et mox à monumento recedentes Christum obvium habere: que cum Apostolo se manifestassent, nullam ab his fidem meruerunt. Vel hic ordo servandus est, et omnino sequebuntur quod D. narrat de Magdalena, ab his que reliqui narrant mulieribus confissey: inter quas tamen Magdalenum nominant. Non enim credibile est resurrectionem Christi ab angelis Magdalene indicatam; nam quæ mulieribus factum est; quandonum enim id confissey? non post Christi alioquin, cum statim ad Apostolos venit manifestata se Dominum vidisse: non etiam ante eum Christum, quem hortulanum putabat, alioquin, pleret, et ejus corpus à monumento sublatum quaeritur; quod non fecisset, si didicisset ab angelis Christum resurrexisse, cum presertim A. notet mulieres que id ab angelo audierunt, quod magno repletus fuisse, C. vero recordatus veriorum Christi, quibus promiserat se tertio die resurrecturum. Reliquæ difficultates in annotationibus explicabuntur.

CAPUT CXLV.

1. Profectio mulierum ad sepulcrum.

B. XVI. 4. Et A. XXVIII. 1. (Sabb. sancto) cum transisset sabbatum, Nespere autem sabati (1), quaes luccesi in primâ sabati,

D. XX. 1. (Sabb. in Albis) † Unde

autem sabbati, Maria Magdalene venit mane, C. XXIX. A Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, A. Venit Maria Magdalene, et altera Maria videre sepulcrum.

D. Ad monumentum. B. Una sabbatum, veniunt ad monumentum orto jam sole (5), C. Portantes quae paraverant aromata.

A. 2. Et ecce terrae motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de caelo; et accedens revolvit lapidem (4), et sedebat super eum. 5. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, et vestimentum ejus sicut nix. 4. Prae timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui.

B. 5. Et dicebant (mulieres) ad invicem: Quis revolvit nobis lapidem ab ostio monumenti? 4. Et respondit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum.

2. Cursus Petri et Joannis. 5. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum. 4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus praecurrit citius Petro, et venit inaequalis sola posita; cum se inclinasset vidit posita lineamenta, non tamen introivit. 6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit lineamina posita, 7. Et sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum lineaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. 8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit, et credidit (6). 9. Nondum enim sciebant Scripturam quia oportebat eum a mortuis resurgere (10). Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos:

C. Non invenerunt corpus Domini Jesu. (Et factum est inf. n. 5.)

D. 2. Currebat (5) ergo (Maria Magdalene), et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum, quem amabat Jesus; et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum.

2. Cursus Petri et Joannis.

C. 12. Petrus autem exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum. 4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus praecurrit citius Petro, et venit inaequalis sola posita; cum se inclinasset vidit posita lineamenta, non tamen introivit. 6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit lineamina posita, 7. Et sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum lineaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. 8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit, et credidit (6). 9. Nondum enim sciebant Scripturam quia oportebat eum a mortuis resurgere (10). Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos:

C. Et abiit (Petrus) secum mirans quod factum fuerat. (15. Et ecce duo, c. seq. n. 1.)

B. Viderunt juvencum. C. 4. Et factum est, dum mente venem sedentem consternatae essent (mulieres) de

dextris, cooperato, ecce duo viri steterunt secus ista, et obstupuerunt. illas in veste fulgenti.

(6. Qui dicit, inf. n. 4.)

D. 11. (Fer. 5, Resurr.) Maria autem stobat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fletet, inclinavit se, et prospexit in monumentum; 12. Et vidit duos angelos in albis, sedentes (7), unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu. 13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. 14. Haec cum dixisset, conversa est retrorsum (8).

B. 9. Surgens (9) autem (Jesus) mane, prima sabbati, apparuit primo Mariae Magdalene, de qua egerat septem demonia;

D. Et vidit Jesum stantem, et non scribat quia Jesus est. 45. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quaeris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicit mihi ubi posuisti eum; et ego eum tollam. 16. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa dicit ei: Rabboni (quod dicitur magister.) 17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere (10); nondum enim ascendi ad Patrem meum; vade autem ad Patrem vestrum: Deum meum et Deum vestrum. 18. Illa vadens. 18. Venit maria Magdalene annuntians hiis, nuntiatis discipulis,

B. Qui cum eo fuerant, lugentibus et flentibus: C. 11. Quae cum abissent (15), ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant. 12. Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, 15. Dicientes: Dicitis quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt cum nobis dormientibus. 14. Et si hoc auditum fuerit praeside, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus. 15. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judaeos usque in hodiernum diem. (16. Undecim autem, c. 149, n. 1.)

4. Resurrectio mulieribus indicata.

C. 5. Cum timentem autem (mulieres) et declinarent vultum in terram, dixerunt (autem angelus, geli) ad illas (11): dixit mulieribus:

B. 6. Qui dicit illis: A. Nolite timere, vos;

A. Scio enim quod Iesus qui crucifixus est, crucifixus est, quareis.

C. Quid quaeritis viventem cum mortuis? C. 6. Non est hic, sicut dixit.

B. Surrexit, non est hic, Recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilea esset, 7. Dicens: Quia oportet Filium hominis tradi (A, B, C, 66, n. 3, et 69, n. 1, et 104, n. 1) in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere.

A. Venite, et videte locum, ubi posuerunt eum. 7. Sed ite, cientes

A. Dicitis discipulis, B. Dicitis discipulis ejus, et Pe-

lis ejus, tro, A. Quis surrexit; et ecce praetores in Galilaea: cedit vos in Galilaea;

A. Ibi eum videbitis. B. Ibi eum videbitis, sicut dixit vobis (f. vobis f.)

A. Ecce praedixi vobis (f. vobis f.)

C. 8. Et recordatae sunt verborum ejus.

B. 8. At ille ex-nuntemo cum timore et gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus (12).

B. Invaserat enim eas tremor et pavor: et nemihi (15) quidquam dixerunt; timebant enim. (9. Surgens autem, sup., n. 5.)

5. Secunda apparitio Christi mulieribus.

A. 9. Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete; illae autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum. 10. Tunc ait illis Jesus: Nolite timere; ite, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilaea; ibi me videbunt.

C. 9. Et regressae ad monumento, nuntiaverunt haec omnia illis undecim, et ceteris omnibus. 10. Erat autem Maria Magdalene (14), et Joanna, et Maria Jacobi, et cetera quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec. 11. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum, verba ista; et non crediderunt illis. (12. Petrus autem, sup. n. 2.)

6. Consilium Judaeorum de occultanda resurrectione.

A. 11. Quae cum abissent (15), ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant. 12. Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, 15. Dicientes: Dicitis quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt cum nobis dormientibus. 14. Et si hoc auditum fuerit praeside, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus. 15. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judaeos usque in hodiernum diem. (16. Undecim autem, c. 149, n. 1.)

(1) Gr. ὅτι ἐν τῷ σάββατῳ τῆ (supple ἡμέρᾳ) ἐπιπορεύσθη εἰς τὸν σάββατον. Non dubium quin in fine istius nominatis vox σαββάτου non diem ipsum sabbati, sed otam hebdomadem significet. Nihil igitur simpliciter eo quod servū sit, sed etiam pro eo quod temporis ordine est posterior; ut ἐπὶ τῆς Τροίας, post res Trojanas; ita ut sensus sit: Post hebdomadem (supple in quo Christus passus erat), illucescente die, quae est prima hebdomadis, etc.

(2) Id est, emergat, vel empta habebant, ut patet ex C. superiori cap.

(3) Gr. ἀπεκλινασθε εὐς ἡλίου, vel, secundum alia exemplaria, ἀποκλινασθε, oriente sole, mulieres profectae sunt; cum adhuc tenebrae essent, ut habet D, valde diluculo, ut C, valde mane, ut ipse B; sed interim dum parant aromata, dum progrediuntur, facili aliquid jam solis apparere potuit, cum ad sepulcrum pervenerunt.

(4) Gr. ἀπὸ τῆς θύρας, revolvit lapidem ab ostio, et sedebat super eum. Unde falluntur qui hunc angelum sedisse aiunt non super lapidem qui specum clauderat, sed super alium qui Christi loco impositus fuerat. Sed non videtur is angelus conspicuus ibi mansisse usque ad adventum mulierum, cum Magdalena, secundum D, nullum ibi angelum viderit, sed tantum lapidem antequam curreret ad Apostolos; reliquae vero mulieres, secundum C, non invento corpore Jesu, aliquanto tempore mente consternatae circa sepulcrum manserunt, antequam duo angeli illis apparuissent; quod factum non putamus nisi post reditum Magdalene, et recessum Petri et Joannis.

(5) Sequitur Augustinum qui Magdalenam ad Apostolos ivisse putat, antequam angeli vel ipsi, vel alii mulieribus apparuissent; licet Contrarium significare videatur, et Cleophas apud eundem C. Sed D, qui posterius scripsit, videtur pressius secutus fuisse temporis ordinem.

(6) Non Christum resurrexisse, sed corpus ejus sublatum fuisse, ut Magdalena nuntiaverat. Palet autem ex eo quod pro ratione subiungit D: Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eam a mortuis resurgere.

(7) Eosdem de quibus C, et quorum unum tantum nominat A et B, quia et mulieribus propriis, et pro duobus verba fecit. Nec refert quod D sedisse, C vero stetit eos dicat; nam vox ἐπιστάσθαι proprie supervenire significat, et de caelestibus visis à C usurpari solet, ut sui Evang. 2, 9, Conc. 8, n. 2, et Act. 12, 7, et 25, 11.

(8) Paululum recedens à monumento, et hinc inde prospiciens, num aliqui reperiret corpus Jesu, quod sublatum credebat.

(9) Gr. ἀναστῆς, id est, qui surrexerat, non enim statim ex surrexit, illi apparuit. His verbis breviter indicat B quod latius D narrat.

(10) Locis difficultis, quos sic Chrysostomus explicat: Noli me tangere, solita illa tua corporalis amplexus familiaritate; jam enim excellentioris sum conditionis quam olim; nondum enim quidem ascendi ad Patrem meum, sed brevi sum ascensus; quod te fratribus meis renuntiare volo. Alii vero sic exponunt: Parce me amplexari, tum enim locus erit perfecti frui amicitia mea, non terreno contractu, sed spirituali et caelesti, cum ad Patrem ascendero; non enim simpliciter id prohibuitur à Christo, sed aliquis mysterii gratia. Hinc intelligitur quod paulo post Christus non prohibuerit alias mulieres pedes ipsius amplecti.

(11) Diximus post prima angelorum ad Magdalenam verba, paululum illam recessisse à monumento, et Christum se illi conspiciendum dedisse. Interim ergo contigit quod A, B, C, dictum aiunt mulieribus ab angelis; quod tamen in hac Concordia referri non potuit, nisi post absolutam narrationem D de Magdalena.

(12) Gr. habet, ὅτι ἐν ἐπιπορεύσει ἀπεκλινασθε εὐς ἡλίου, etc., id est: Ut autem profectae sunt, nuntiate discipulis ejus, et ecce, etc., ubi quod non abundat, Hebraeus est, ut et apud eundem A, c. 9, v. 10.

(13) Nemini obvio, dixerunt enim Apostoli.

(14) C simul comprehendit quidquid à mulieribus Apostolis nuntiatum fuit, etsi non semel; non enim Magdalena nuntiavit quae alii mulieribus dicta sunt ab angelis de resurrectione Christi; sed primo quod corpus Christi fuisse sublatum, deinde vero se Dominum vidisse. De priori autem nuntio potissimum intelligendus C, quia statim subiungit Petrum ad monumentum occurrisse, et aliae mulieres vel angelos vel antequam Magdalena et aliae mulieres vel angelos vel Christum viderent, quem etiam à mulieribus visum fuisse tacuit C.

(15) Sive quod interim quidam scilicet de illis militibus circa sepulcrum haeserint latitantes, et à longè spectantes; sive quod statim differunt, sed aliquandiu, dum haec geruntur, incertum remanserit quid consilii caperent.

mansisse usque ad adventum mulierum, cum Magdalena, secundum D, nullum ibi angelum viderit, sed tantum lapidem antequam curreret ad Apostolos; reliquae vero mulieres, secundum C, non invento corpore Jesu, aliquanto tempore mente consternatae circa sepulcrum manserunt, antequam duo angeli illis apparuissent; quod factum non putamus nisi post reditum Magdalene, et recessum Petri et Joannis.

(5) Sequitur Augustinum qui Magdalenam ad Apostolos ivisse putat, antequam angeli vel ipsi, vel alii mulieribus apparuissent; licet Contrarium significare videatur, et Cleophas apud eundem C. Sed D, qui posterius scripsit, videtur pressius secutus fuisse temporis ordinem.

(6) Non Christum resurrexisse, sed corpus ejus sublatum fuisse, ut Magdalena nuntiaverat. Palet autem ex eo quod pro ratione subiungit D: Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eam à mortuis resurgere.

(7) Eosdem de quibus C, et quorum unum tantum nominat A et B, quia et mulieribus propriis, et pro duobus verba fecit. Nec refert quod D sedisse, C vero stetit eos dicat; nam vox ἐπιστάσθαι proprie supervenire significat, et de caelestibus visis à C usurpari solet, ut sui Evang. 2, 9, Conc. 8, n. 2, et Act. 12, 7, et 25, 11.

(8) Paululum recedens à monumento, et hinc inde prospiciens, num aliqui reperiret corpus Jesu, quod sublatum credebat.

(9) Gr. ἀναστῆς, id est, qui surrexerat, non enim statim ex surrexit, illi apparuit. His verbis breviter indicat B quod latius D narrat.

(10) Locis difficultis, quos sic Chrysostomus explicat: Noli me tangere, solita illa tua corporalis amplexus familiaritate; jam enim excellentioris sum conditionis quam olim; nondum enim quidem ascendi ad Patrem meum, sed brevi sum ascensus; quod te fratribus meis renuntiare volo. Alii vero sic exponunt: Parce me amplexari, tum enim locus erit perfecti frui amicitia mea, non terreno contractu, sed spirituali et caelesti, cum ad Patrem ascendero; non enim simpliciter id prohibuitur à Christo, sed aliquis mysterii gratia. Hinc intelligitur quod paulo post Christus non prohibuerit alias mulieres pedes ipsius amplecti.

(11) Diximus post prima angelorum ad Magdalenam verba, paululum illam recessisse à monumento, et Christum se illi conspiciendum dedisse. Interim ergo contigit quod A, B, C, dictum aiunt mulieribus ab angelis; quod tamen in hac Concordia referri non potuit, nisi post absolutam narrationem D de Magdalena.

(12) Gr. habet, ὅτι ἐν ἐπιπορεύσει ἀπεκλινασθε εὐς ἡλίου, etc., id est: Ut autem profectae sunt, nuntiate discipulis ejus, et ecce, etc., ubi quod non abundat, Hebraeus est, ut et apud eundem A, c. 9, v. 10.

(13) Nemini obvio, dixerunt enim Apostoli.

(14) C simul comprehendit quidquid à mulieribus Apostolis nuntiatum fuit, etsi non semel; non enim Magdalena nuntiavit quae alii mulieribus dicta sunt ab angelis de resurrectione Christi; sed primo quod corpus Christi fuisse sublatum, deinde vero se Dominum vidisse. De priori autem nuntio potissimum intelligendus C, quia statim subiungit Petrum ad monumentum occurrisse, et aliae mulieres vel angelos vel antequam Magdalena et aliae mulieres vel angelos vel Christum viderent, quem etiam à mulieribus visum fuisse tacuit C.

(15) Sive quod interim quidam scilicet de illis militibus circa sepulcrum haeserint latitantes, et à longè spectantes; sive quod statim differunt, sed aliquandiu, dum haec geruntur, incertum remanserit quid consilii caperent.

TERCIA ET QUARTA APPARITIO.

Processit apparitio facta Petro, apparitionem in Eun-

manus; sed ita inserta sunt narrationi C, ut non poterint suo ordine collocari, ut videtur est ex contextu.

CAPUT CXLVI.

1. Quarta apparitio in Emmaüs.

CXXIV. 15. Et B. XVI. 12. Post hæc autem ecce (ser. 2) duo ex his ambulabantibus. sur.) et duo ex illis ibant.

C. Ipsa die in castellum quod erat in spatio stadiorum sexaginta (1) ab Jerusalem, nomine Emmaüs. B. Ostensus est in illa effigie (2).

B. *Emantibus in vil-* C. 14. Et ipsi loquebantur ad *lam.* invicem de his omnibus quæ acciderant. 15. Et factum est, dum fabularentur, et secum quærerent; et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis. 16. Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent. 17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermone, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes? 18. Et respondens unus, cui nomen Cleophas (5), dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus? 19. Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone coram Deo et omni populo. 20. Et quomodo eum traderunt summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum. 21. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel; et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. 22. Sed et mulieres quedam ex nostris terrerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum. 23. Et non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere. 24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum; et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non invenerunt. 25. Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetae! 26. Nonne hæc oportuit dari Christum, et ita intrare in gloriam suam? 27. Et incipiens à Moysæ et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. 28. Et appropinquaverunt castello quò ibant et ipse se finxit (4) longius ire. 29. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata est jam dies. Et intravit cum illis. 30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, et benedixit, ac fregit, et porrigebat illis. 31. Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum; et ipse evanuit ex oculis eorum. 32. Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in viâ, et aperiret nobis Scripturas?

2. Tertia apparitio Petro.

33. Et surgentes eadem horâ regressi sunt in Jerusalem; et invenerunt congregatos undecim, et eos qui cum illis erant. 34. Dicentes: Quòd surrexit Dominus verè, et apparuit Simoni (1 Cor. 15, 5) f. 35. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in viâ; et quò B. 13. Et illi modò cognoverunt eam in frangentibus panem.

B. Nec illis crediderunt (5).

(1) Hoc est, septem millitarium cum dimidio; quod est iter horarum circiter duarum cum media.

(2) Id est, quæ ipsis alia videbatur, ut ex C patet; atque etiam habuit externò sese dissimulans.

(3) Vel maritus, vel, ut alii volunt, pater ejus Marie qui dicitur Cleopha.

(4) Id est, compositus se, et præ se tulit, tanquam longius iturus; quod et facere constituerat nisi instanter manere rogaretur; sic et centurionem verò dixit in A, 8, 7, et Conc. 45: *Ego veniam, et curabo eum*, nempe si centurio vellet.

(5) Nimirum aliqui ex eis, ut notat August., l. 5 de Cons. evang., c. 25, cum C satis significet plerisque credidisse.

QUINTA ET SEXTA APPARITIO.

CAPUT CXLVII.

1. Quinta apparitio undecim.

C. XXIV. 56. Dum autem hæc loquuntur,

D. XX. 19. (Dom. in Albis.) et cum Ierogl serò esset die illo, unâ sabbatorum, et foret essent clause, ubi erant discipuli congregati propter tactum Judæorum,

B. XVI. 14. Novissime (1) in die Asc.) et recumbentibus illis undecim (2).

C. (ser. 5 Resur.) D. Venit Jesus, et stetit in medio eorum, et dixit eis (1 Cor. medio eorum, et 15, 5):

dixit eis:

B. Apparuit:

D. Pax vobis. C. Pax vobis; ego sum, nolite timere.

B. Et exprobravit incredulitatem eorum, et duritiam cordis, quia is qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. (15. Et dixit eis, c. 149, n. 2.)

C. 57. Contritum verò et conterritum, existimabant se spiritum videre. 58. Et dixit eis. Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? 59. Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum; palpate et videte, quia spiritus carnen et ossa non habet. D. 20. Et cum sicut me videtis habere. 10. Et hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.

D. Et latus. Gavisus sunt ergo discipuli, vise Dominò.

C. 41. Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetis? 42. At illi obtulerunt ei partem piscis assi, et favam mellis. 45. Et cum manducasset eorum eis, sumens reliquias dedit eis. (11. Et dixit ad eos (5), c. 149, n. 5.)

D. 21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. 22. Hinc enim dixisset, insufflavit, et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: 25. Quorum remisistis peccata (A, 66, n. 2, et 71, n. 2), remittuntur eis; et quorum retuleritis, retenta sunt.

2. Sexta tandem cum Thomâ.

24. (In festo S. Thomæ Apost.) et Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus. 25. Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus figuram clavorum,

et mittam manum meam in latus ejus, non credam. 26. Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, et stetit in medio, et dixit: Pax vobis. 27. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum hæc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum; et noli esse incredulus, sed fidelis. 28. Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus et Deus meus. 29. Dixit ei Jesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati qui non viderunt, et crediderunt f. 50. Multa quidem et alia signa fecit Jesus (inf. 150, v. 23) in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. 31. Hæc autem scripta sunt ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei; et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus f.

(1) Gr. *ὁραῶν, tandem*, seu *postea*; non enim hic absolute ultima apparitio, sed ultima earum quæ in die resurrectionis contigerunt; et eadem cum eâ quam narrat hic C et D.

(2) Quo tum numero apostolica societas nominabatur, quomò abisset Thomas. Inò 1 Cor. 15, 5, dicitur Christus apparuisse eis *duodecim*, etsi Judâ jam mortuo, necdum electo Matthiâ.

(3) Non tunc præcisè, sed toto illo tempore quo cum eis conversatus est per quadraginta dies.

SEPTIMA APPARITIO AD MARE.

CAPUT CXLVIII.

1. Secunda piscatio miraculosa. (Vide 1, c. 26, n. 2.)

D. XXI. 1. Postea (ser. 4 Resur.) manifestavit se iterum Jesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: 2. Erant simul Simon Petrus et Thomas qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat à Canâ Galilææ, et filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo. 3. Dicit eis Simon Petrus: Vado pescari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim; et illa nocte nihil preceperunt.

4. Mane autem facto, stetit Jesus in litore; non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est. 5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non. 6. Dicit eis: Mittite in dexteram navis rete, et invenietis. Miserunt ergo; et jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. 7. Dixit ergo discipulus ille quem diligebat Jesus, Petro: Dominus es: Dominus es, cum audisset quia Dominus est tunica (1) succinxit se (erat enim nudus) et misit se in mare. 8. Alii autem discipuli navigio venerunt (non enim longè erant à terrâ, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium. 9. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt primas positas, et piscem superpositum, et panem. 10. Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc. 11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et eos tanti essent, non est scissum rete. 12. Dicit eis Jesus: Venite, prædicate. Et nemo audebat disceumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes quia Dominus est. 15. Et venit Jesus, et accepit panem, et dat eis; et piscem similiter. 14. Hoc jam tertio (2) manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset à mortuis f.

2. Commendatio ovium Petro.

15. Cum ergo prædissent, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis (5), diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te; dicit ei: Pasce agnos meos. 16. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. 17. Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? et dixit ei: Domine, tu omnia nôsti; tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas.

5. Predictio martirii Petri.

18. Amen, amen dico tibi: cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te cinget, et ducet quò tu non vis. 19. Hoc autem dixit, significans quò morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: (In festo S. Joann. Apost. et Evang.) f. Sequere me. 20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in cornâ super petrus ejus, (sup. 151, n. 2), et dixit: Domine, quis est qui tradet te? 21. Hinc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid? 22. Dicit ei Jesus: Sic (1) cum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. 23. Exit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus, non moritur; sed, sic cum volo manere donec veniam, quid ad te? 24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc; et scimus quia verum est testimonium ejus f. (25. *Stant autem*, c. 150, in fine.)

(1) Gr. *ὡς ἐπιβόητος*, quæ vox propriè *superiorem tunicam* significat; unde dicitur nudo fuisse, quia superiori veste exutus erat. Quo pacto intelligendum quod dicitur 2 Reg. 6, 20, saltasso Davidem nudum ante arcam. Vide et 1 Reg. 19, 24, et Isa. 20, 5, et Act. 19, 16.

(2) Hoc referendum ad dierum numerum, ut notat August. Primò enim diversis apparuit ipsa die resurrectionis; secundo post dies octo; et tunc tertio.

(3) Gr. *ὡς*, supple *filii*; quod idem est ac *Bar-Jona*, ut Petrus vocatur in A, 16, 47, et Conc. 66, num. 2.

(4) Gr. *ἕξ, si*, sicut et versu seq. Quod et in multis reperitur Latinorum codicibus; sicut legendum esse *Janssonis Gandav.* et Estius affirmant. Quod autem sequitur, *donec veniam*, id est, *donec eum accersero*; nihil enim frequenter etiam in sermone vulgari quàm tempus mortis accensionem vocare. Quibus verbis Christus obscure significat, Joannem non periturum morte violenta, ut Petrus; sed tali quæ sine hominum vi solveretur, ubi Christus tempus idoneum judicasset. Alii, *donec veniam*, de adventu Christi ad iudicium adversus Judæos exercendum interpretantur; quia Jerusalem moram eversionis supervixit Joannes.

OCTAVA, NONA ET DECIMA APPARITIO.

Apparitio quam A describit factam in monte Galilææ, necessario distinguenda est ab illâ de qua loquitur C, 1 Act., quæ tempore immèdiatè præcessit Accensionem; cum hæc ultima non in Galilæâ, sed Jerusalem facta sit. Ad hæc verò ultimam retulimus, quæ A, B, C, narrat à Christo dicta; et illi verisimiliter sit sanam esse sermonem, quos per quadraginta dies in variis appa-

